

Termodynamiczny model balistyki wewnętrznej pneumatycznego układu miotającego

ZBIGNIEW SURMA

Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Mechatroniki i Lotnictwa,
Instytut Techniki Uzbrojenia, 00-908 Warszawa, ul. gen. S. Kaliskiego 2,
zbigniew.surma@wat.edu.pl

Streszczenie. W pracy przedstawiono model fizyczny pneumatycznego układu miotającego oraz termodynamiczny model matematyczny zjawisk zachodzących w nim podczas strzału. Model matematyczny opisuje zjawiska od chwili rozpoczęcia przepływu czynnika roboczego (gazu) ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej do momentu wylotu pocisku z lufy. W wyniku numerycznego rozwiązania zaproponowanych równań otrzymuje się m.in. ciśnienie gazu w przestrzeni zapociskowej lufy oraz charakterystyki ruchu pocisku dla przyjętego układu konstrukcyjnego. Na podstawie wykonanych obliczeń przeanalizowano wpływ wybranych parametrów układu na charakterystyki jego pracy.

Słowa kluczowe: mechanika, balistyka wewnętrzna, pneumatyczny układ miotający

O z n a c z e n i a

- c_p — ciepło właściwe izobaryczne gazu,
- c_v — ciepło właściwe izochoryczne gazu,
- d_m — średnica minimalna kanału, którym gaz przepływa ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej przewodu lufy,
- E — suma prac wykonanych przez gaz w lufie,
- F_m — pole powierzchni przekroju minimalnego kanału przepływowego,
- I_z — entalpia gazu przepływającego ze zbiornika do przewodu lufy (przestrzeni zapociskowej),
- k — wykładnik adiabaty gazu,
- K — stała we współczynniku prac drugorzędnych uwzględniająca m.in. pracę gazu związaną z pokonaniem sił tarcia pocisku o ścianki przewodu lufy [6],
- l — przemieszczenie pocisku w przewodzie lufy,

- m — masa pocisku,
 m_g — początkowa masa gazu w zbiorniku,
 p — ciśnienie gazu w przewodzie lufy,
 p_z — ciśnienie gazu w zbiorniku,
 p_{z0} — początkowe ciśnienie (przed strzałem) gazu w zbiorniku,
 R — stała gazowa gazu,
 s — pole powierzchni przekroju poprzecznego przewodu lufy,
 t — czas,
 T — temperatura gazu w przewodzie lufy,
 T_z — temperatura gazu w zbiorniku,
 T_{z0} — temperatura początkowa (przed strzałem) gazu w zbiorniku,
 U — energia wewnętrzna gazu w przewodzie lufy,
 U_z — energia wewnętrzna gazu w zbiorniku,
 V — prędkość ruchu postępowego pocisku,
 W_0 — początkowa objętość przestrzeni zapociskowej przewodu lufy,
 W_z — objętość zbiornika z gazem,
 ξ — współczynnik wydatku,
 η — względna część gazu, która przepłynęła ze zbiornika do przewodu lufy,
 φ — współczynnik prac drugorzędnych gazu.

1. Wstęp

Podczas badań balistycznych nowych rodzajów pocisków, testów różnego typu osłon balistycznych lub podczas wyznaczania właściwości dynamicznych materiałów, do wystrzeliwania pocisków (próbek) stosowane są zwykle klasyczne lufowe układy miotające [6]. Źródłem energii w tego typu układach są tzw. gazy prochowe, powstające w wyniku spalania stałego materiału miotającego (prochu). Gazy prochowe powstające w układzie miotającym cechuje temperatura rzędu tysięcy kelwinów i ciśnienie sięgające z reguły setek MPa. Z tych powodów prochowe układy miotające wymagają zachowania szczególnej ostrożności podczas ich obsługi, a ponadto powstające podczas strzału gazy prochowe są szkodliwe dla zdrowia ludzkiego i środowiska. Alternatywą dla układów prochowych może być pneumatyczny układ miotający, w którym źródłem energii (czynnikiem roboczym) jest gaz, najczęściej powietrze, dwutlenek węgla, hel lub wodór. Przykład takiego układu, w którym jako czynnik napędowy stosowany jest hel, został opisany w pracy [1].

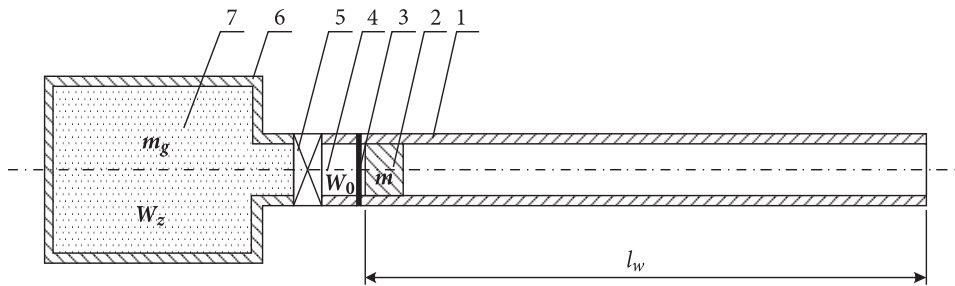
W związku z powyższym głównym celem pracy będzie zbudowanie modelu matematycznego opisującego zjawiska zachodzące podczas wystrzału z układu pneumatycznego, a następnie opracowanie programu komputerowego umożliwiającego symulację jego działania. Podczas formułowania równań modelu matematycznego zastosowano podejście termodynamiczne, prezentowane już w pracach [2, 4, 5] dotyczących modelowania pracy prochowych lufowych układów miotających.

Uproszczona analiza układu pneumatycznego w ujęciu termodynamicznym rozpatrzona jest natomiast w pracy [3].

W wyniku numerycznego rozwiązania opracowanego modelu matematycznego otrzymuje się m.in. ciśnienie gazu w przewodzie lufy (przestrzeni zapociskowej) oraz charakterystyki ruchu (prędkość i drogę) napędzanego pocisku. Z wykorzystaniem programu przeprowadzono analizę wpływu wybranych parametrów układu pneumatycznego na charakterystyki jego pracy. Opracowany model matematyczny oraz program komputerowy mogą być przydatne podczas projektowania lub modyfikacji rozpatrywanego w pracy typu układu pneumatycznego.

2. Model fizyczny pneumatycznego układu miotającego

Schemat ideowy układu pneumatycznego przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Schemat pneumatycznego układu miotającego: 1 — lufa, 2 — pocisk, 3 — przepona, 4 — przestrzeń zapociskowa, 5 — zawór, 6 — zbiornik z gazem, 7 — gaz

W przedstawionym układzie przed strzałem zbiornik (6) o objętości W_z napełniony jest gazem (7) o masie m_g do ciśnienia p_{z0} . Po otwarciu zaworu rozpoczyna się przepływ gazu do objętości zapociskowej o początkowej wartości W_0 . W wyniku przepływu gazu rośnie ciśnienie w objętości W_0 i po osiągnięciu określonej wartości następuje rozerwanie (pęknięcie) przepony. Od chwili pęknięcia przepony w układzie pneumatycznym zachodzą jednocześnie dwa zjawiska: przepływ gazu ze zbiornika ciśnieniowego do przestrzeni zapociskowej przewodu lufy oraz napęd pocisku. Zjawisko strzału kończy się w chwili wylotu pocisku z przewodu lufy. Przepona zastosowana w rozpatrywanym układzie powoduje wzrost ciśnienia w przestrzeni zapociskowej w początkowej fazie zjawiska (przed rozpoczęciem ruchu pocisku w lufie), wywołując efekt podobny do wytworzenia ciśnienia forsowania w klasycznym układzie miotającym, wskutek oporów wcinania się części wiodącej pocisku w gwint lufy.

W rozpatrywanym układzie pneumatycznym zjawisko strzału można umownie podzielić na dwa charakterystyczne okresy:

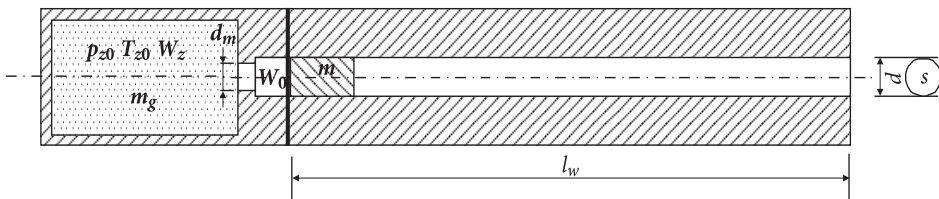
- okres I, trwający od chwili otwarcia zaworu (rozpoczęcia przepływu gazu ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej) do chwili pęknięcia przepony;
- okres II, trwający od chwili pęknięcia przepony do chwili wylotu pocisku z przewodu lufy.

W szczególnym przypadku rozpatrywany układ może być bez przepony.

Wówczas bezpośrednio po otwarciu zaworu i rozpoczęciu przepływu gazu ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej występuje oddziaływanie gazu na pocisk i rozpoczyna się jego ruch w przewodzie lufy.

3. Model matematyczny

W celu wyznaczenia parametrów ruchu pocisku, tj. przemieszczenia i prędkości w czasie napędzania, oraz parametrów gazu w zbiorniku i lufie, sformułowano model matematyczny zjawisk zachodzących w pneumatycznym układzie miotającym. Przy formułowaniu równań modelu posłużono się balistycznym (uproszczonym) schematem układu pneumatycznego, przedstawionym na rysunku 2.

Rys. 2. Schemat balistyczny pneumatycznego układu miotającego

Model matematyczny działania rozpatrywanego układu został opracowany przy założeniu adiabatyczności rozpatrywanych procesów (przemian) termodynamicznych oraz quasi-ustaloności przepływu gazu ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej. Ponadto przyjęto następujące założenia:

- pęknięcie przepony następuje w chwili osiągnięcia przez gaz w przestrzeni zapociskowej ciśnienia ścinania $p = p_{sc}$;
- pęknięcie przepony jest natychmiastowe i pełne, tj. przekrój wlotowy lufy jest całkowicie otwarty;
- ruch pocisku rozpoczyna się w chwili t_{sc} pęknięcia przepony.

Równaniami modelu matematycznego rozpatrywanego układu są:

- bilans energii w przestrzeni zapociskowej (lufie)

$$dI_z = dU + dE, \quad (1)$$

który po uwzględnieniu:

$$dI_z = d(c_p T_z m_g \eta) = c_p T_z m_g d\eta,$$

$$dU = d(c_v T m_g \eta) = \frac{1}{k-1} d(RT m_g \eta),$$

$$dE = d\left(\varphi m \frac{V^2}{2}\right) = \varphi m V dV + \frac{1}{6} m_g V^2 d\eta,$$

gdzie:
$$\varphi = K + \frac{1}{3} \frac{m_g \eta}{m} \quad [6]$$

przyjmuje postać

$$\frac{d(RT m_g \eta)}{dt} = kRT_z m_g \frac{d\eta}{dt} - (k-1) \left[\varphi m V \frac{dV}{dt} + \frac{1}{6} m_g V^2 \frac{d\eta}{dt} \right], \quad (1a)$$

— równanie stanu gazu w przestrzeni zapociskowej

$$p(W_0 + sI) = RT m_g \eta; \quad (2)$$

— bilans energii w zbiorniku z gazem

$$dU_z = -dI_z, \quad (3)$$

który po uwzględnieniu:

$$dU_z = d(c_v m_g (1-\eta) T_z) = \frac{1}{k-1} d(p_z W_z) = \frac{W_z}{k-1} dp_z,$$

$$dI_z = d(c_p T_z m_g \eta) = c_p T_z m_g d\eta$$

przyjmuje postać

$$\frac{dp_z}{dt} = -\frac{kRT_z m_g}{W_z} \frac{d\eta}{dt}, \quad (3a)$$

— równanie temperatury gazu (równanie stanu gazu) w zbiorniku

$$T_z = \frac{p_z W_z}{R m_g (1-\eta)}; \quad (4)$$

- równania przepływu gazu ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej [8]

przy $p \leq p_z \left(\frac{2}{k+1} \right)^{\frac{k}{k-1}}$

$$\frac{d\eta}{dt} = \frac{\xi F_m}{m_g} \left(\frac{2}{k+1} \right)^{\frac{1}{k-1}} \sqrt{\frac{2k}{k+1}} \frac{p_z}{\sqrt{RT_z}}; \quad (5a)$$

przy $p > p_z \left(\frac{2}{k+1} \right)^{\frac{k}{k-1}}$

$$\frac{d\eta}{dt} = \frac{\xi F_m}{m_g} \sqrt{\frac{2k}{k-1} \left[\left(\frac{p}{p_z} \right)^{\frac{2}{k}} - \left(\frac{p}{p_z} \right)^{\frac{k+1}{k}} \right]} \frac{p_z}{\sqrt{RT_z}}; \quad (5b)$$

- równanie ruchu postępowego pocisku

$$\frac{dV}{dt} = \frac{ps}{\phi m}; \quad (6)$$

- definicja prędkości liniowej pocisku

$$\frac{dl}{dt} = V. \quad (7)$$

Do rozwiązania układu równań (1) do (7) niezbędne są warunki początkowe:

$$t = 0, \eta = 0, l = 0, V = 0, T_z = T_{z0}, p_z = p_{z0}, RTm_g\eta = 0.$$

4. Symulacje pracy układu pneumatycznego

Przedstawione w punkcie 3 równania różniczkowe rozwiązano numerycznie metodą Rungego-Kutty. Niezbędne do obliczeń dane wejściowe w postaci charakterystyk konstrukcyjnych układu miotającego oraz właściwości termodynamicznych czynnika roboczego (helu) zamieszczono w tabeli 1.

TABELA 1

Dane wejściowe przyjęte do symulacji

Kaliber lufy gładkościennej	d [mm]	12,1
Pole przekroju poprzecznego przewodu lufy	s [mm ²]	115,0
Objętość zbiornika z gazem	W_z [dm ³]	2,2
Początkowa objętość przestrzeni zapociskowej	W_0 [cm ³]	81
Całkowita droga pocisku w przewodzie lufy	l_w [mm]	1192,6
Średnica minimalna kanału przepływowego w zaworze	d_m [mm]	12
Masa pocisku	m [g]	5
Stała we współczynniku prac drugorzędnych	K [-]	1,01
Współczynnik wydatku	ξ [-]	0,95
Ciśnienie ścinania przepony	$p_{\acute{s}c}$ [MPa]	10
Stała gazowa helu	R [J/(kg · K)]	2079
Wykładnik adiabaty helu	k [-]	1,66
Ciśnienie gazu w zbiorniku przed strzałem	p_{z0} [MPa]	20
Temperatura gazu w zbiorniku przed strzałem	T_{z0} [K]	293

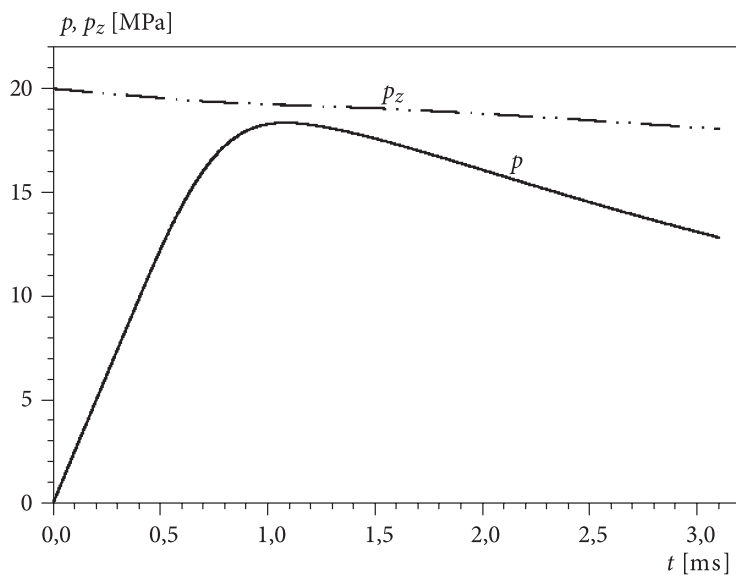
Obliczenia realizowano z krokiem $\Delta t = 10 \mu s$. W obliczeniach przyjęto wartość współczynnika wydatku $\xi = 0,95$ typową dla przepływu gazów przez dyszę [7]. Współczynnik ten uwzględnia straty masowego natężenia przepływu gazów wynikające m.in. z niedoskonałości wykonania dyszy. W przypadku zastosowania w układzie miotającym zaworu, którego kanał przepływowy ma złożoną konstrukcję i poszczególne jego odcinki nie są współosiowe, współczynnik wydatku może przyjmować wartości mniejsze.

Wyniki przeprowadzonych obliczeń zobrazowano na rysunkach 3-5. Charakterystyczne dla rozpatrywanego układu wyniki obliczeń zestawiono w tabeli 2.

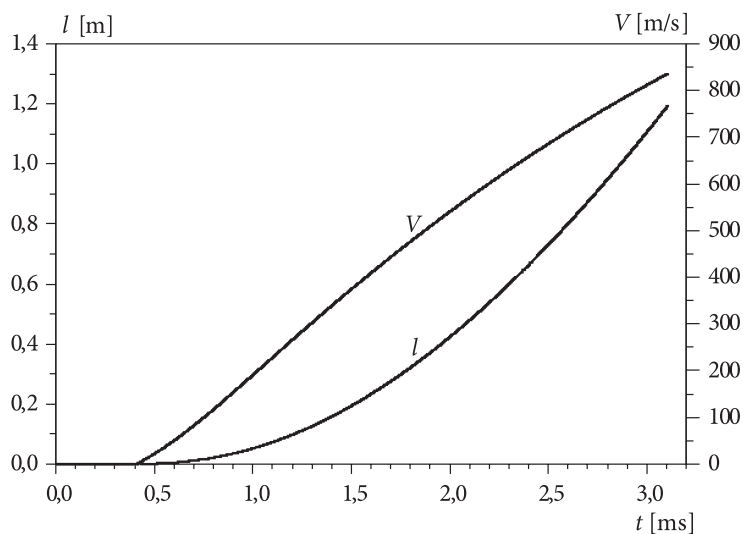
TABELA 2

Wybrane wyniki obliczeń

Ciśnienie maksymalne gazu w lufie	p_m [MPa]	18,4
Ciśnienie gazu w lufie w chwili wylotu pocisku	p_w [MPa]	12,8
Czas zjawiska	t_w [ms]	3,11
Prędkość wylotowa pocisku	V_w [m/s]	837,1
Ciśnienie gazu w zbiorniku w chwili wylotu pocisku	p_{zw} [MPa]	18,0
Temperatura gazu w zbiorniku w chwili wylotu pocisku	T_{zw} [K]	281,3
Względna część gazu, która przepłynęła ze zbiornika do przewodu lufy do chwili wylotu pocisku	η_w [-]	0,06

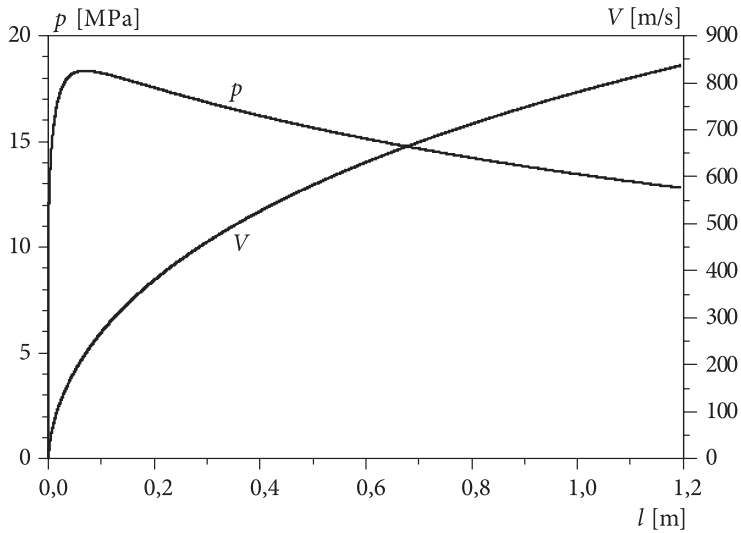
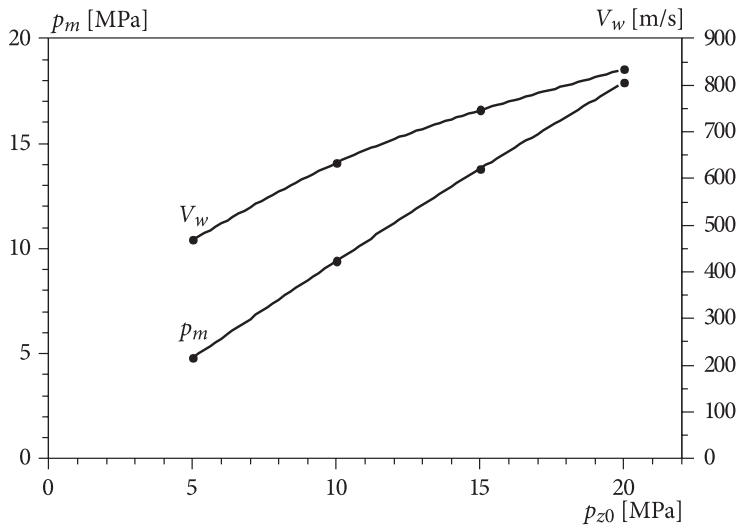
Rys. 3. Wykresy ciśnień gazu w lufie p oraz w zbiorniku p_z w funkcji czasu t

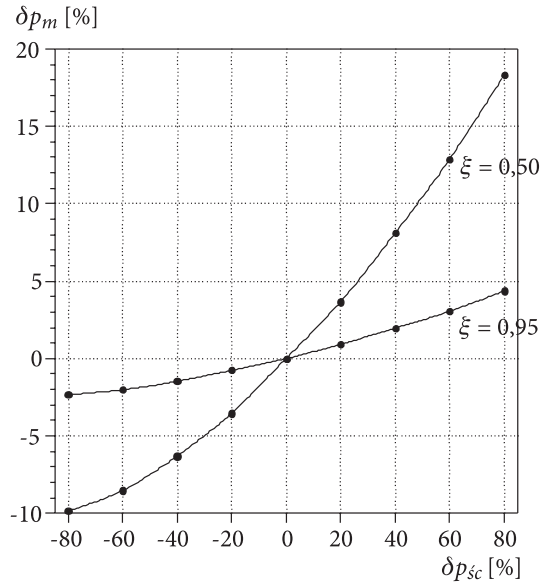
Rys. 4. Wykresy drogi l i prędkości V pocisku w funkcji czasu t

Celem kolejnych symulacji było zbadanie wpływu początkowego ciśnienia p_{z0} gazu w zbiorniku na ciśnienie maksymalne p_m gazu w lufie oraz prędkość wylotową V_w pocisku. Symulacje przeprowadzono dla układu bez przepony ($p_{sc} = 0$). Wyniki symulacji dla p_{z0} : 5, 10, 15 oraz 20 MPa zobrazowano na rysunku 6.

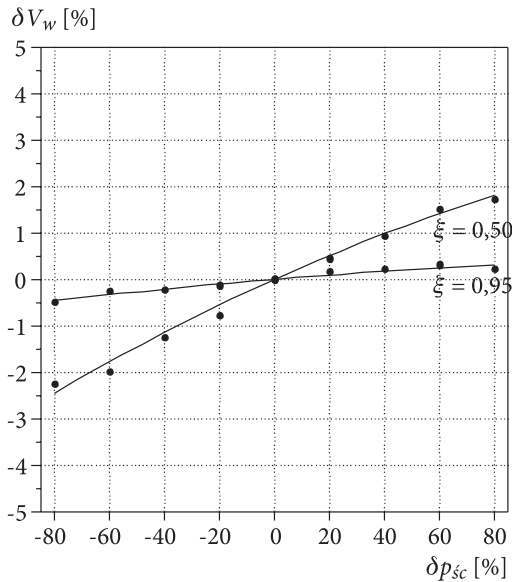

 Rys. 5. Wykresy ciśnienia p w lufie i prędkości V pocisku w funkcji drogi l

 Rys. 6. Zależności ciśnienia maksymalnego p_m gazu w lufie oraz prędkości wylotowej V_w pocisku od początkowego ciśnienia p_{z0} gazu w zbiorniku

Wpływ stosowania przepony na główne charakterystyki strzału (p_m i V_w) przedstawiono na rysunkach 7 i 8. Wyniki obliczeń dla dwóch wartości współczynnika wydatku ξ : 0,50 i 0,95 przedstawiono w postaci względnych zmian procentowych δp_m oraz δV_w w funkcji względnej zmiany δp_{sc} . Jako odniesieniowe (bazowe) przyjęto dane układu z tabeli 1.

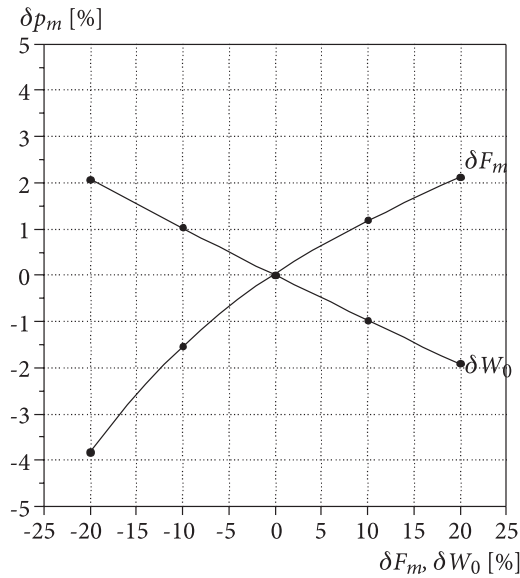

Rys. 7. Względne zmiany ciśnienia maksymalnego p_m gazu w lufie w funkcji względnej zmiany p_{sc}

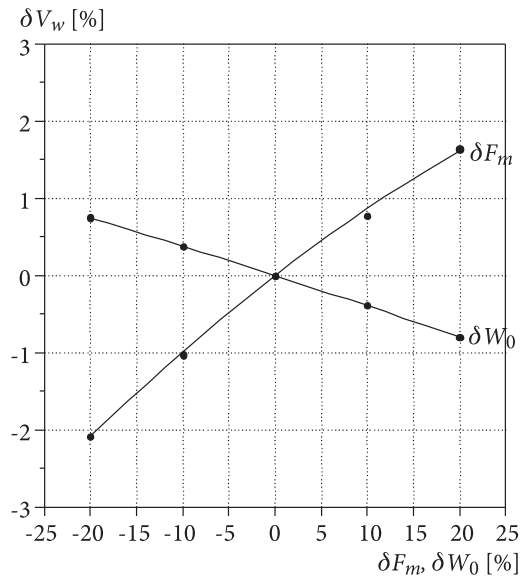

Rys. 8. Względne zmiany prędkości wylotowej V_w pocisku w funkcji względnej zmiany p_{sc}

Wykorzystując opracowany program komputerowy, przebadano ponadto wpływ pola powierzchni F_m przekroju minimalnego kanału w zaworze oraz początkowej objętości W_0 przestrzeni zapociskowej na p_m i V_w . Wyniki obliczeń przedstawiono na rysunkach 9 i 10.

Rys. 9. Względne zmiany ciśnienia maksymalnego p_m gazu w lufie w funkcji względnych zmian F_m i W_0

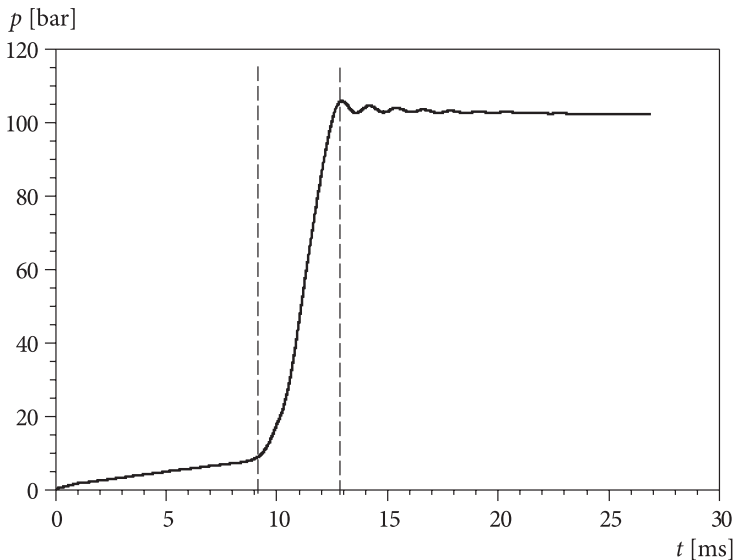
Rys. 10. Względne zmiany prędkości wylotowej V_w pocisku w funkcji względnych zmian F_m i W_0

W celu sprawdzenia poprawności fizycznej oraz przydatności praktycznej opracowanego modelu przeprowadzono jego weryfikację doświadczalną na podstawie wyników badań z wykorzystaniem rzeczywistego (laboratoryjnego) układu

pneumatycznego [1]. Specyfika konstrukcji układu laboratoryjnego wymaga uwzględnienia w obliczeniach m.in.:

- strat przepływu gazu ze zbiornika do przestrzeni zapociskowej wynikających ze złożonej konstrukcji kanału w zaworze; kanał ten składa się z trzech niewspółosiowych odcinków;
- przestrzeni pomiędzy przeponą a dnem pocisku o objętości 7 cm^3 .

W modelu straty przepływu uwzględnia współczynnik wydatku ξ . Wykorzystując doświadczalny wykres (rys. 11) ciśnienia $p(t)$ gazu od chwili pełnego otwarcia zaworu do chwili zrównania ciśnienia w zbiorniku i przestrzeni zapociskowej (przedział czasu ograniczony liniami przerywanymi), wyznaczono metodą kolejnych przybliżeń wartość współczynnika wydatku $\xi = 0,25$.

Rys. 11. Wykres ciśnienia w przestrzeni zapociskowej (ciśnienie w zbiorniku ok. 114 bar, przepona nie pękła)

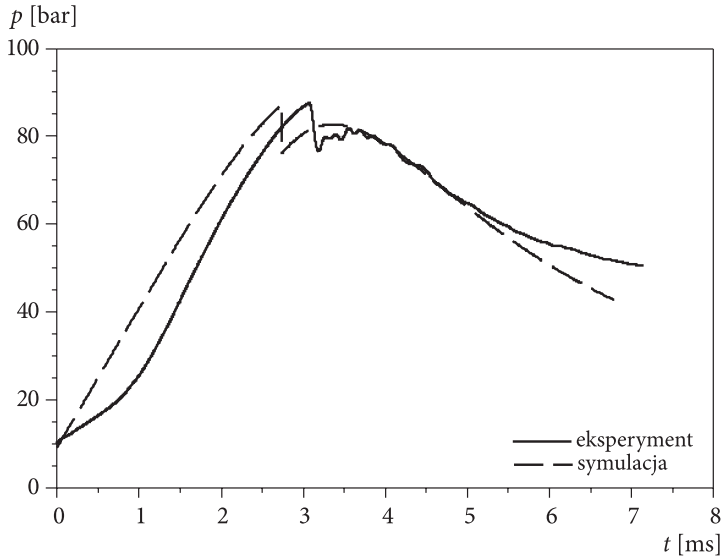
Symulacje strzału wykonano dla dwóch wariantów układu miotającego o parametrach jak w tabeli 3.

TABELA 3

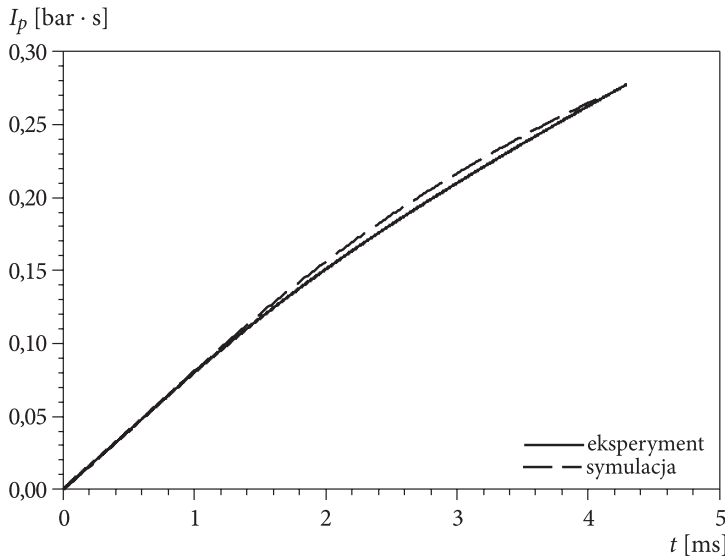
Warianty układów miotających

		wariant 1	wariant 2
Całkowita droga pocisku w przewodzie lufy	l_w [mm]	1192,6	2394,6
Masa pocisku	m [g]	5	24
Ciśnienie gazu w zbiorniku przed strzałem	p_{z0} [MPa]	9,8	10,0
Ciśnienie ścinania przepony	$p_{\xi c}$ [MPa]	8,7	7,7

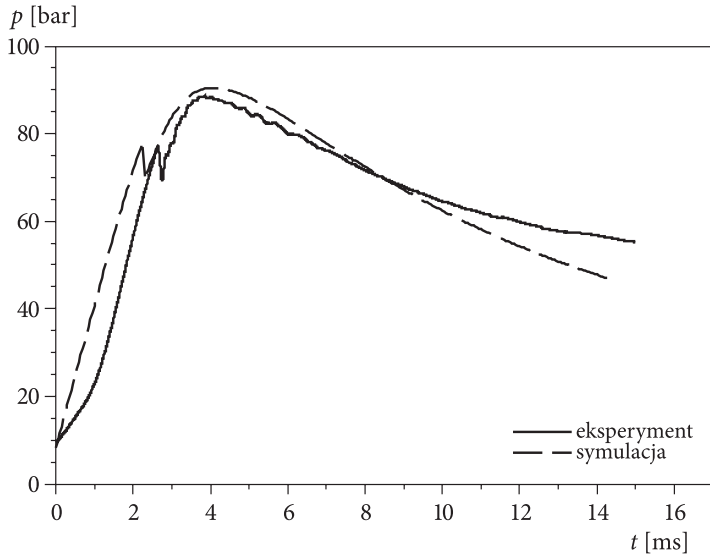
Wykresy obliczonych ciśnień $p(t)$ porównano następnie z wykresami eksperymentalnymi (rysunki 12 i 14) otrzymanymi w wyniku pomiarów ciśnienia w przestrzeni zapociskowej podczas badań rozpatrywanych wariantów układów miotających.

Rys. 12. Porównanie ciśnień $p(t)$ w układzie miotającym (wariant 1)

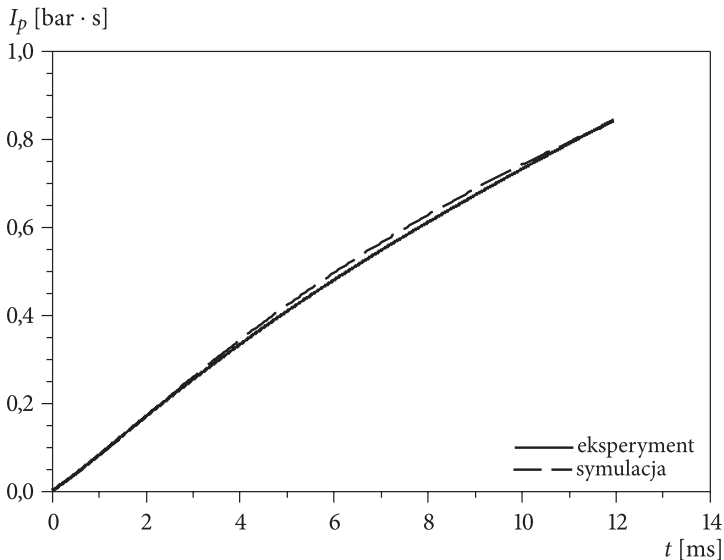

Rys. 13. Porównanie impulsów $I_p(t)$ ciśnienia $p(t)$ w układzie miotającym (wariant 1)

Rys. 14. Porównanie ciśnień $p(t)$ w układzie miotającym (wariant 2)

Prezentowane (jako przykłady) na rysunkach 12 i 14 wykresy ciśnień $p(t)$ pokazują zadowalającą zgodność eksperymentu z obliczeniami za pomocą opracowanego modelu balistyki wewnętrznej układu pneumatycznego. Zadowalająco zgodne z eksperymentem są również wykresy impulsów ciśnienia $I_p(t) = \int_{t_{sc}}^t p(t) dt$

Rys. 15. Porównanie impulsów $I_p(t)$ ciśnienia $p(t)$ w układzie miotającym (wariant 2)

(proporcjonalnych do prędkości napędzanych pocisków) otrzymanych w wyniku całkowania numerycznego ciśnień $p(t)$ metodą trapezów, pokazane na rysunkach 13 i 15.

5. Wnioski

Zaprezentowany model matematyczny pneumatycznego układu miotającego oraz opracowany na jego podstawie program komputerowy umożliwiając obliczenia parametrów ruchu pocisku oraz parametrów termodynamicznych gazu w zbiorniku i przestrzeni zapociskowej. Otrzymane wyniki pozwalają wyciągnąć m.in. następujące wnioski:

- a) rozpatrywany układ pneumatyczny pozwala napędzić pocisk do znacznych prędkości, porównywalnych do prędkości otrzymywanych w prochowych układach miotających, przy stosunkowo niskich ciśnieniach gazu (zarówno w zbiorniku jak i lufie);
- b) początkowe ciśnienie p_{z0} gazu w zbiorniku ma istotny wpływ na prędkość wylotową V_w pocisku. Zwiększanie ciśnienia p_{z0} od 5 do 20 MPa pozwoliło zwiększyć prędkość wylotową o ok. 78%;
- c) zmiana ciśnienia ścinania p_{sc} w zakresie $\pm 80\%$ wartości bazowej (10 MPa) przy przepływie z małymi stratami ($\xi = 0,95$) ma niewielki wpływ na ciśnienie maksymalne p_m w lufie i praktycznie pomijalny na prędkość wylotową V_w pocisku. W przypadku przepływu gazu z dużymi stratami ($\xi = 0,5$), wynikającymi np. z konstrukcji zaworu, wpływ przepony na zjawisko strzału jest silniejszy (zmiany p_m ok. 20% i V_w mniejsze od 3%, prezentowane na rysunkach 7 i 8);
- d) pole powierzchni F_m przekroju minimalnego kanału przepływowego oraz początkowa objętość W_0 przestrzeni zapociskowej przewodu lufy w niewielkim stopniu wpływają na ciśnienie maksymalne gazu w lufie i prędkość wylotową pocisku (zmiany p_m ok. 4% i V_w ok. 2%);
- e) symulacje strzału z wykorzystaniem opracowanego modelu układu pneumatycznego zapewniają dobrą zgodność obliczeń z eksperymentem.

LITERATURA

- [1] J. JANISZEWSKI, Z. SURMA, M. GRĄZKA, *Helowy układ miotający*, Problemy Mechatroniki. Uzbrojenie, lotnictwo, inżynieria bezpieczeństwa, WAT, 3(5), Warszawa, 2011, 97-106.
- [2] G. LEŚNIK, Z. SURMA, S. TORECKI, R. WOŹNIAK, *Termodynamiczny model działania broni z odprowadzeniem gazów prochowych w okresie napędzania suwadła*, Biul. WAT, 3, Warszawa, 2009, 193-209.
- [3] L. POPELINSKY, J. SADILEK, M. NOVAK, *Nonlethal gas gun. Analysis of internal ballistics*, 7th Symposium on weapon systems, Brno, 2005, 104-111.
- [4] Z. SURMA, *Uogólniony model balistyki wewnętrznej lufowych układów miotających*, Biul. WAT, 12, Warszawa, 2003, 111-123.

- [5] Z. SURMA, S. TORECKI, R. WOŹNIAK, *Model balistyczny układu miotającego z odprowadzeniem gazów prochowych*, Biul. WAT, 11, Warszawa, 2005, 43-56.
- [6] S. TORECKI, *Balistyka wewnętrzna*, WAT, Warszawa, 1980.
- [7] S. TORECKI, *Podstawy termodynamiczne balistyki wewnętrznej i silników raketowych*, WAT, Warszawa, 1986.
- [8] S. WIŚNIEWSKI, *Termodynamika techniczna*, WNT, Warszawa, 1980.

Z. SURMA

Interior ballistics thermodynamic model of a light gas gun

Abstract. The paper presents physical model of a light gas gun and mathematical model of phenomena inside a barrel, from start gases outflow from gases' chamber to the moment of muzzle of the projectile. Numerical solution of the proposed equations for considered gun structural system gives pressures inside the barrel as well as motion parameters of the projectile. On the basis of calculation results, the influence of system parameters on main characteristics of considered gun propulsion system has been analysed.

Keywords: mechanics, interior ballistics, light gas gun